

Právo a jsoucnost

První formulace myšlenky všeobecných práv člověka (a občana) si vypomohly osvícenskou myšlenkou „přírody“ jako poslední normy: každý člověk má základní práva od narození a dokonce již tím, že se narodil. Lidská práva tedy nejsou chápána jako nějaká abstraktní normy, nýbrž masivně jako něco, čím je každý jednatel takřikajíc „vybaven“ od samého začátku své existence. (Jakmile ovšem začneme ‚existenci‘ chápat jako něco, oč člověk ve svém „Dasein“, „tu-bytí“ může jen usilovat a čím se může a má stát, ale čím se nerodí, musíme formulovat opatrněji: svými osobními právy je každý člověk vybaven již ve svém „tu-bytí“.) Když se však pokusíme tuto myšlenku základních práv, jimiž je každý jednatel (bez ohledu na společenskou a politickou situaci, na vládnoucí režim a vůbec na druhé lidi a nezávisle na nich) vybaven „od přírody“, nutně narážíme na značné nesrovnalosti, rozpory a vůbec myšlenkové nesnáze. Jednou z nich je např. závěr (vlastně nevyslovený předpoklad), že člověk je od přírody a přírodou ustaven a určen jako bytost ne pouze přírodní, ale přírodu bytostně přesahující. Pokud tento předpoklad nepřijmeme, musíme si připustit závažnou otázku, proč je základními právy vybaven právě jen každý člověk a proč jsou z toho vyňaty všechny ostatní živé bytosti. V poslední době jsme svědky toho, že mnoho lidí (z různých důvodů a motivů) chce člověka opět zařadit mezi ostatní živé bytosti jako jednu z nich, která nemá žádného většičho ‚práva‘ se stavět nad ostatní. Odtud pak jsou formulovány – někdy se sžíravou ironií – takové otázky, jako zda přiznáme základní lidská práva také primátům nebo dokonce dalším živočichům a snad i rostlinám. V pozadí zůstává stará (a jen některými sofisty naznačená, ale nikdy dost nepromyšlená představa, že právo je přítomno tam, kde něco (někdo) už „jest“, tj. že to, co „jest“, má už eo ipso také „právo být“. To však velmi dávno zpochybnil jeden z nejstarších filosofů, dokonce ten první, na jehož dochovaných formulacích můžeme sami rozpoznat, že šlo o velkého a hlubokého myslitele. Byl to právě Anaximandros, který proměnlivost věcí spojoval s tím, že „z čeho věci vznikají, do toho též zanikají podle nutnosti, neboť si za své bezpráví navzájem platí pokutu a trest podle určení času“. Snad není bez důvodu z toho vyvodit, že podle něho už být znamená se provinít a pak za toto provinění zaplatit pokutu vlastním zánikem (který umožňuje vznik jiných věcí). Dalo by se také říci, že – to už překračuje rámec citovaného výroku – vše, co vznikne, na sebe bere vinu ve vztahu k tomu, co ještě nevzniklo a zejména co snad nikdy nevznikne.

(Písek, 030627-1.)